

УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ АЛЬФРЕДА НОБЕЛЯ
КАФЕДРА ІННОВАЦІЙНИХ *динаміка* З ПЕДАГОГІКИ, ПСИХОЛОГІЇ ТА
СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА МАГІСТРА

на тему:

*«Особливості життєвої антиципації
психотравмованої особистості»*

Виконала: здобувач 2 курсу,
групи ПС-21-1вм
спеціальності 053 «Психологія»
Брус Т.В.
Керівник: Батраченко І.Г.,
д-р. психол. наук, доц.

м. Дніпро
2023 р.

АНОТАЦІЯ
кваліфікаційної роботи здобувача
Брус Тетяни Валеріївни
на тему:

«Особливості життєвої антиципації психотравмованої особистості».

Кваліфікаційна робота здобувача 2-го курсу, спеціальності 053 «Психологія» (у форматі магістр) (Університет імені Альфреда Нобеля, м. Дніпро, кафедри інноваційних технологій з педагогіки, психології та соціальної роботи) присвячена проблемі особливостей життєвої антиципації психотравмованої особистості.

У роботі теоретично аналізується проблема життєвої антиципації психотравмованої особистості, виявляється взаємозв'язок між пережитими особистістю психотравмівними критичними ситуаціями та можливістю передбачувати і планувати своє майбуття й кроки до нього у специфічних, індивідуально обумовлених різновидах антиципування.

Теоретично досліджено диференціальні відмінності життєвих криз та критичних, афектогенних ситуацій. При цьому встановлено, що критична, *психотравмуюча ситуація* (ПТС) є непередбачуваним та неочікуваним надстресовим поштовхом до змін та сигналом ймовірності пошкодження «внутрішнього» життєвого світу, психологічного простору особистості. Тоді як *психотравма* – це безпосереднє ушкодження, розрив цілісності в структурі особистості, що є як наслідком ПТС. А життєва *криза* не може бути прирівняна до психотравмуючої події, бо представляє собою посттравмуючу ситуацію, що унеможлиблює реалізацію життєтворчості, планів та задумів людини, якщо не відбудеться змін у автобіографічній структурі пам'яті людини, у структурі її особистості та життєвих поглядах, спрямованості та самосприйняття. Тобто, життєва криза може стати опосередкованим наслідком психотравмуючої ситуації, який ускладнює процеси позитивно спрямованого антиципування на різних його

буттєвих рівнях (психологічна, особистісна, життєва – вітальна, мортальна, трансвітальна).

Виявлено, що психотравмівна ситуація в загальному баченні виступає як така, що призводить до відчуття власної безпорадності та відсутності сенсу майбутнього життя, неможливості реалізувати свої життєві потреби як базові, так і вищого порядку (мотивації, прагнення, цінності тощо). А отже – стає перешкодою у позитивному та пролонгованому антиципуванні особистістю власного майбуття як окремо, так і у сукупності взаємодії з оточенням та світом в цілому.

Проявлено, що психотравмованість особистості має певні інтегральні характеристики такі як: перманентне відчуття безпорадності, недовіра до оточення (світу і буття в цілому), звуження світогляду та зниження адаптаційних можливостей, лімінальність у самовідчутті та у проживанні життєвих подій тощо.

Зазначено, що антиципація є важливим когнітивним ресурсом життєстійкості та резильєнтності, що є передумовою успішної загальної адаптивності особистості - достатньо швидкого та актуально значущого реагування на виклики життя при стресах та кризах. Тобто, антиципація – це попереджувальна або захисна дія, що здійснюється на основі суб'єктивно оцінюваної як достовірної інформації у відповідності до попередньо набутого досвіду (що включає як експліцитне, так і імпліцитне знання); це не лише прогнози, а й картографування конфліктів чи інших надалі можливих подій з інтернальним локусом контролю в прийнятті рішень та їх наслідків з особистісно каузальною причетністю до розвитку подій майбуття.

На етапі емпіричного дослідження було встановлено, що в осіб, які пережили психотравмівну ситуацію та мають ознаки психотравми, переважає негативне ставлення до теперішнього і майбутнього, індекс задоволеності життям є суттєво нижчим, ніж у осіб контрольної групи. Крім того дослідження показало, що у психотравмованої особистості суттєво нижчою є рішучість, цілеспрямованість, послідовність у досягненні поставлених цілей. Суттєво нижчою виявилася також і узгодженість між поставленими і реально досягнутими цілями. А суттєво вищий показник - негативного ставлення до власного (суб'єктивно) майбутнього

порівняно з особами контрольної групи. Резюмуючи, бачимо, що у осіб, котрі пережили психотравмуючу ситуацію, показники життєвої антиципації є суттєво нижчими, ніж у осіб контрольної групи.

Під час написання роботи було визначено загальні теоретико-методологічні підстави для дослідження психотравматичного досвіду та здатності до антиципування, підібрано комплекс методик, адекватних меті дослідження, продіагностовано та проаналізовано вплив психотравмівного досвіду на особливості життєвої антиципації особистості.

Ключові слова: психотравма, антиципація, життєва криза, психотравмована особистість, посттравматичний стресовий розлад.

SUMMARY

qualification work of

Tetiana Brus

on the topic:

Peculiarities of life anticipation of a psychotraumatized person.

Master's Degree Project of the 2-th year student, speciality 053 «Psychology» (Alfred Nobel University, Dnipro, Ukraine, Department of Innovative Technologies in Pedagogy, Psychology and Social Work) is devoted to the problem of peculiarities of life anticipation of a psychotraumatized person.

The work theoretically analyzes the problem of anticipating the life of a psychotraumatized individual, reveals the relationship between the psychotraumatic critical situations experienced by the individual and the ability to predict and plan one's future and steps towards it in specific, individually determined varieties of anticipation.

Differential differences between life crises and critical, affectogenic situations are theoretically investigated. At the same time, it was established that a critical, psychotraumatic situation (PTS) is an unpredictable and unexpected over-stressful impulse to change and a signal of the probability of damage to the "inner" life world, the psychological space of an individual. Whereas psychotrauma is a direct injury, a break in the integrity of the personality structure, which is a consequence of PTSD. And a life crisis cannot be equated with a psychotraumatic event, because it represents a post-traumatic situation that makes it impossible to realize a person's life creativity, plans and ideas, if there are no changes in the autobiographical structure of a person's memory, in the structure of his personality and life views, direction and self-perception. That is, a life crisis can become a mediated consequence of a psycho-traumatic situation, which complicates the processes of positively directed anticipation at its various essential levels (psychological, personal, vital - welcoming, mortal, transvital).

It was revealed that the psychotraumatic situation in the general vision appears as one that leads to a feeling of one's own helplessness and lack of meaning in the future life, the impossibility of realizing one's higher-order life needs (motivation, aspirations,

values, etc.). And therefore, it becomes an obstacle in the positive and prolonged anticipation of the individual's own future, both individually and in the aggregate of interaction with the environment and the world as a whole.

It has been shown that the psychotrauma of the individual has certain integral characteristics such as: a permanent feeling of helplessness, mistrust of the environment (the world and existence as a whole), narrowing of the worldview and reduction of adaptation possibilities, liminality in the sense of self and in experiencing life events, etc.

It is noted that anticipation is an important cognitive resource of vitality and resilience, which is a prerequisite for successful general adaptability of the individual - a sufficiently quick and relevant response to life's challenges under stress and crises. That is, anticipation is a preventive or protective action carried out on the basis of subjectively evaluated as reliable information in accordance with previously acquired experience (which includes both explicit and implicit knowledge); it is not only forecasts, but also the mapping of conflicts or other future possible events with an internal locus of control in decision-making and their consequences with personal causal involvement in the development of future events.

At the stage of empirical research, it was established that people who have survived a psychotraumatic situation and have signs of psychotrauma have a predominant negative attitude towards the present and the future, and the index of life satisfaction is significantly lower than that of people in the control group. In addition, the study showed that a psychotraumatized individual has significantly lower determination, purposefulness, and consistency in achieving the set goals. Consistency between set and actually achieved goals also turned out to be significantly lower. And the rate of negative attitude towards one's own (subjective) future is significantly higher compared to the persons of the control group. Summarizing, we see that the indicators of life anticipation are significantly lower in people who have experienced a psychotraumatic situation than in the people of the control group.

During the writing of the work, the general theoretical and methodological grounds for the study of psychotraumatic experience and the ability to anticipate were determined, a set of methods adequate to the purpose of the study was selected, the influence of

psychotraumatic experience on the peculiarities of the individual's life anticipation was diagnosed and analyzed.

Key words: psychotrauma, anticipation, life crisis, psychotraumatized personality, posttraumatic stress disorder.

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ ПСИХОТРАВМИ ТА ЖИТТЄВОЇ АНТИЦИПАЦІЇ У ПСИХОЛОГІЇ	11
1.1 Аналіз поняття «життєва криза», «травматична криза», «психотравма» в роботах зарубіжних та вітчизняних вчених.....	11
1.2 Поняття «психотравматичної ситуації»: визначення та основні характеристики.....	25
1.3 Основні характеристики та риси здорової та психотравмованої особистості.....	29
1.4 Поняття «життєва антиципація», схожі дефініції та основні змістовні характеристики.....	38
Висновки до першого розділу.....	53
РОЗДІЛ 2 МЕТОДОЛОГІЧНЕ ОБГРУНТУВАННЯ ГІПОТЕЗ ТА ПІДБІР ПСИХОДІАГНОСТИЧНОГО ІНСТРУМЕНТАРІЮ ЕМПІРИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ ЖИТТЄВОЇ АНТИЦИПАЦІЇ ПСИХОТРАВМОВАНОЇ ОСОБИСТОСТІ	56
2.1 Методологічне обґрунтування гіпотез дослідження	56
2.2 Обґрунтування вибору методичного забезпечення емпіричного дослідження.....	61
Висновки до другого розділу.....	67
РОЗДІЛ 3 РЕЗУЛЬТАТИ ЕМПІРИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ ЖИТТЄВОЇ АНТИЦИПАЦІЇ ПСИХОТРАВМОВАНОЇ ОСОБИСТОСТІ	69
3.1 Організація та проведення дослідження.....	69
3.2 Аналіз та інтерпретація результатів дослідження.....	69
Висновки до третього розділу.....	87
ВИСНОВКИ	88

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	92
ДОДАТКИ.....	102